

Η νουβέλα **TRUE LOVE** και το αμήχανο της κριτικής παιχνίδι

Η εν πολλοίς παρανάγνωση του *True Love* από τον Βαγγέλη Χατζηβασιλείου στην εφημ. *Ελευθεροτυπία* (13.07.08) υπό τον τίτλο *Αμήχανο παιχνίδι καταστροφής* και η ανάγνωση αυτής της (παρ)ανάγνωσης από τον Α.Μ.

Παραθέτουμε πρώτα την κριτική **(I)** και στη συνέχεια την απάντηση **(II)**. Ο αναγνώστης καλείται να κρίνει την χρησιμότητα και των δύο στην κατανόηση του *True Love* (και όχι μόνο...).

I. Αμήχανο παιχνίδι καταστροφής

Μια ιστορία μεταξύ υπαρξιακού θρίλερ και μαύρης κωμωδίας δοκιμάζει να στήσει στο *True Love* (εκδόσεις «Τόπος») ο Άρης Μαραγκόπουλος δύο χρόνια μετά το πολιτικό του μυθιστόρημα *Η μανία με την Άνοιξη*.

Τέσσερις άντρες και δύο γυναίκες μπλέκονται στο *True Love* στα δίχτυα της ερωτικής επιθυμίας και παρά τις απεγνωσμένες τους προσπάθειες να δώσουν κάποιο, έστω και στοιχειώδες, νόημα στη ζωή τους μέσα από το κυνήγι της, δεν κατορθώνουν εντέλει το παραμικρό.

Τα πάντα στον τρόπο με τον οποίο φτιάχνουν τις σχέσεις τους οι ήρωες του Μαραγκόπουλου είναι χαλασμένα: καχυποψία, έλλειψη αισθημάτων και ανοχής, σεξ που δυναστεύει αντί να απελευθερώνει, υστερόβουλες επιδιώξεις, αδυναμία εξοικείωσης με την αλήθεια, νοσηρές φαντασιώσεις, άκρατος εγωτισμός.

Πατώντας σε τέτοιο έδαφος, οι ήρωες του *True Love* δεν μπορεί παρά να βγάλουν κάποια στιγμή τα μεγάλα μαχαίρια, για να φτάσουν μέχρι και τον φόνο – αν το φονικό το οποίο προκύπτει στις τελευταίες σελίδες του βιβλίου είναι όντως φονικό και όχι προϊόν μιας λογοτεχνικής επιπόνησης, που αγγίζει τα όρια της πραγματικότητας και μοιάζει πιθανόν να μπερδεύεται επικίνδυνα μαζί της.

Άντρες και γυναίκες είναι εσκεμμένα αδιασπασμένοι στο *True Love* από την οποιαδήποτε ανθρωπιά τους. Επιθετικοί, έτοιμοι ανά πάσα ώρα να εξαπατήσουν και να εξαπατηθούν, πρόθυμοι να αλληλοεξοντωθούν, ικανοί για το οτιδήποτε, αλλά και ανίκανοι να βάλουν φρένο στη μόνιμη παρόρμησή τους για διάλυση και καταστροφή, οι ήρωες του Μαραγκόπουλου θα μπορούσαν να προκαλέσουν εκρηκτικές καταστάσεις αν διέθεταν έναν ευδιάκριτο εσωτερικό τόνο, αν η αφήγηση κατόρθωνε να εστιαστεί σταθερά σε κάποιες πλευρές της προσωπικότητάς τους.

Ο Μαραγκόπουλος, όμως, δεν καταφέρνει μέχρι το τέρμα του βιβλίου του να αποσαφηνίσει και να ενοποιήσει το στίλ του. Το *True Love* τείνει άλλοτε προς ένα είδος παρωδίας της καθημερινότητας (με στοιχεία άγριας φάρσας) και άλλοτε προς ένα λογοτεχνικό αυτοσχόλιο (με σπαράγματα σκέψεων για τον ρόλο του συγγραφέα ή της γραφής), που θέλει να ρίξει κι ένα πλάγιο βλέμμα στην αστυνομική ίντριγκα ή στη δραματική ψυχογραφία. Η διαφορά είναι ότι δεν υπάρχει γραμμή η οποία να συνδέει αυτούς τους επάλληλους κύκλους, μετατρέποντάς τους σε ενιαίο μέγεθος και προσδίδοντάς τους ενιαία λειτουργία.

Η κατάληξη, βέβαια, έτσι δεν μπορεί παρά να είναι ένα αμήχανο σύνολο με ξεκρέμαστη ταυτότητα και συγκεχυμένα, ατυχώς, αποτελέσματα.

II. Αμήχανο παιχνίδι κριτικής

Πρώτα, τα προβλήματα του βιβλίου: **Οι ήρωες, λέει ο Β.Χ., θα μπορούσαν να προκαλέσουν εκρηκτικές καταστάσεις.** Δεν τις προκαλούν όμως, επειδή: 1. Δεν διαθέτουν ευδιάκριτο εσωτερικό τόνο. 2. Η αφήγηση δεν εστιάζεται σταθερά σε κάποιες πλευρές της προσωπικότητάς τους.

Τότε, αναρωτιόμαστε, πώς προκύπτουν οι δύο ακόλουθες εντυπωσιακές διαπιστώσεις (πάντα με τα λόγια του Β.Χ.);

1. «Τα πάντα στον τρόπο με τον οποίο φτιάχνουν τις σχέσεις τους οι ήρωες του Μαραγκόπουλου είναι χαλασμένα: καχυποψία, έλλειψη αισθημάτων και ανοχής, σεξ που δυναστεύει αντί να απελευθερώνει, υστερόβουλες επιδιώξεις, αδυναμία εξοικείωσης με την αλήθεια, νοσηρές φαντασιώσεις, άκρατος εγωτισμός. Πατώντας σε τέτοιο έδαφος, οι ήρωες του *True Love* δεν μπορεί παρά να βγάλουν κάποια στιγμή τα μεγάλα μαχαίρια, για να φτάσουν μέχρι και τον φόνο...»

2. «Άντρες και γυναίκες είναι εσκεμμένα αδειασμένοι στο *True Love* από την οποιαδήποτε ανθρωπιά τους. Επιθετικοί, έτοιμοι ανά πάσα ώρα να εξαπατήσουν και να εξαπατηθούν, πρόθυμοι να αλληλοεξοντωθούν, ικανοί για το οτιδήποτε, αλλά και ανίκανοι να βάλουν φρένο στη μόνιμη παρόρμησή τους για διάλυση και καταστροφή...»

Αναρωτιόμαστε: Δηλαδή, αν οι ήρωες δεν έχουν σάρκα και οστά, αν δεν είναι πειστικοί, αν πάσχουν «από εσωτερικό τόνο» (;) και αν η αφήγηση όπως ισχυρίζεται ο Β.Χ. «δεν εστιάζεται σταθερά» (δηλαδή κάποτε εστιάζεται κάποτε όχι...) «σε κάποιες (ποιες δηλαδή;) πλευρές της προσωπικότητάς τους», μέσα από ποια γραφή ο ίδιος, ως επαρκής αναγνώστης, άντλησε ΑΥΤΑ ΤΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΗΡΩΕΣ (τα παραπάνω 1, 2), πώς διαισθάνθηκε ΑΥΤΑ ΤΑ ΑΙΣΘΗΜΑΤΑ, πώς διάβασε την καχυποψία, την έλλειψη αισθημάτων και ανοχής, την έλλειψη ανθρωπιάς, το άδειασμα, την τάση για αλληλοεξόντωση και καταστροφή και όλα αυτά που ο ίδιος συστηματικά απαριθμεί ότι χαρακτηρίζουν (δηλαδή ΕΙΝΑΙ από την κορυφή μέχρι τα νύχια) οι ήρωες;

Κι ακόμα παραπέρα αναρωτιόμαστε (δηλαδή πιο ουσιαστικά): Αλήθεια τι σημαίνει αυτή η απαίτηση του Β.Χ. ότι θα έπρεπε οι ήρωες του βιβλίου που γράφει ο Μαραγκόπουλος «να προκαλέσουν εκρηκτικές καταστάσεις»; Σημαίνει απλά ότι **το εκρηκτικό μίγμα των ηρώων και των καταστάσεων που περιέχεται στο βιβλίο ο Β.Χ., αν ήταν συγγραφέας (αλλά δεν είναι) θα ήθελε να κατευθύνεται κάπου αλλού,**

σε κάτι που ο ίδιος έχει κατασκευάσει στο κριτικό μυαλό του ως ωραίο, ευφάνταστο και εκρηκτικό μυθιστόρημα. Κάπου αλλού σημαίνει: *σε ένα ολόδικό του*, καθόλα θεμιτό ίσως πρότυπο, το οποίο πλην όμως, *nous autres pauvres lecteurs*, αγνοούμε.

Ωστόσο αισθανόμαστε την υποχρέωση να κατανοήσουμε τις λογοτεχνικές φαντασιώσεις που προβάλλει ο Β.Χ. στο κείμενο του Μαραγκόπουλου μέσα από τα ίδια τα γραφόμενά του. Ίσως η επόμενη φράση του Β.Χ. να είναι κλειδί για την κατανόηση της ανάγνωσής του: «Ο Μαραγκόπουλος, όμως, δεν καταφέρνει μέχρι το τέλος του βιβλίου του να αποσαφηνίσει και να ενοποιήσει το στιλ του. [...] δεν υπάρχει γραμμή η οποία να συνδέει αυτούς τους επάλληλους κύκλους, μετατρέποντάς τους σε ενιαίο μέγεθος και προσδίδοντάς τους ενιαία λειτουργία».

Εδώ είμαστε λοιπόν: ως φαίνεται *έχουμε ένα θέμα ασυνεχούς ύφους*. Πρόβλημα σοβαρό, τονίζει ο Β.Χ. Πρόβλημα; Δηλαδή να εξηγήσουμε τα αυτονόητα; Μα δεν είναι ολοφάνερο ότι ο «εσωτερικός τόνος» και ο ψυχικός παλμός των ηρώων, δίνεται με το διαφορετικό ύφος, διά του οποίου ο καθένας τους εκφέρει τον λόγο του κάθε φορά, συμπεριφέρεται έναντι των άλλων, υποφέρει, αγαπάει κ.λπ.; **Ο Β.Χ. δεν διανοείται άραγε ότι η παρωδία σε αυτό το roman à thèse δεν περιορίζεται στις επιφανειακές λεκτικές μορφές, αλλά μέσω ακριβώς αυτής της πολυφωνικής μορφής, εισχωρεί βαθιά στην ψυχοσύσταση των ηρώων; Μα από πότε έχει να διαβάσει Μπαχτίν;**

Όσο για τα διαφορετικά στιλ του βιβλίου, τη φάρσα, την ίντριγκα, το ροζ, την ψυχογραφία, ο κατ' επάγγελμα αναγνώστης Β.Χ. τα διαβάζει, ατυχώς, ως «ασυνεχές ύφος», που σημαίνει στα τυφλά: απομονωμένα το ένα από το άλλο, σαν να κάνει φιλολογική τεχνολογία κειμένου δηλαδή ως: φάρσα, ίντριγκα, ροζ, ψυχογραφία κ.λπ. – και δεν διανοείται ότι ακριβώς, *χάρη σ' αυτό το «ασυνεχές» ύφος, κατεξοχήν ύφος μιας παρωδίας που αποδομεί συστηματικά τον σύγχρονο κοινωνικό λόγο, αποκομίζει κι ο ίδιος ως αναγνώστης τα συμπτώματα των χαρακτήρων και κυρίως τις καταστάσεις που περιγράφει με τόσο εντυπωσιακά χρώματα στο πρώτο μέρος της κριτικής του!*

Διότι βεβαίως αυτή η εμφανέστατα (πιο εμφανέστατα δεν γίνεται) ενσυνείδητη πολυφωνική μορφή, τόσο στον ατομικό λόγο των ηρώων όσο και στο δομικό ύφος των παρωδούμενων καταστάσεων (αυτή είναι η σωστή φιλολογική διατύπωση), αποτελεί την ενοποιητική δεσπόζουσα της συγκεκριμένης παρωδίας – στην οποία ο κεντρικός ήρωας τυχαίνει να είναι συγγραφέας και ένα από τα κυρίαρχα

θέματα (αν όχι το πρώτο) τυχαίνει επίσης να είναι η μεταγραφή του Πραγματικού σε γραπτό λόγο. Κι όπου τα κείμενα κλειδιά ως προς αυτό (δηλαδή τα επιγραφόμενα στο βιβλίο ως «Ματαιότητα Ι» και «Ματαιότητα ΙΙ») δεν είναι, βεβαίως βεβαίως, «σπαράγματα σκέψεων για τον ρόλο του συγγραφέα ή της γραφής» (...!) αλλά η δημιουργική φωνή του συγγραφέα ως καλλιτέχνη μέσα στον συγγραφέα ως ήρωα. Γεγονός όχι μικρό σε σημασία: επιτρέπει στον αναγνώστη να διαπιστώσει τη δημιουργική, την σπαργώσα πλευρά του ήρωα, εκείνη που μόνον στο κείμενο της συγγραφικής του persona μπορεί να προβάλλει αυθεντική.

Κατ' αναλογία και ο φόνος που σκηνοθετείται προς το τέλος του *True Love* σαφέστατα δεν διαπράττεται (κάποιοι φίλοι σ' αυτό το σημείο αναρωτήθηκαν μήπως ο κριτικός δεν διάβασε ολόκληρο το βιβλίο αλλά εγώ διαφώνησα...), εφόσον προσωποποιεί μια συμβατική απελευθερωτική λειτουργία, του ήρωα / συγγραφέα / ο οποίος, μέσα από το απελευθερωτικό για τον ίδιο σύστημα του δημιουργού, που μεταμορφώνει τη ζωή του σε εν προόδω έργο τέχνης, βρίσκει επιτέλους την αυθεντική φωνή του, λυτρώνεται.

Ο καλοπροαίρετος αναγνώστης (του *True Love* αλλά και της κριτικής του Β.Χ.) μάλλον θα καταλάβει ότι όλα αυτά μικρή σχέση έχουν με την πραγματική ουσία αυτής της παρωδίας: ο συγγραφέας (απ' όσο είμαστε σε θέση να γνωρίζουμε τις προθέσεις του) ουδέποτε θέλησε, ουδέποτε ενδιαφέρθηκε να φτιάξει ένα βιβλίο «εκρηκτικών καταστάσεων». Του αρκεί που το αμάλγαμα των διαφορετικών φωνών και της εν γένει πολυφωνικότητας του βιβλίου του οδηγεί κατ' επάγγελμα αναγνώστες όπως ο Β.Χ. να φαντασιώνουν άλλες, εκτός του βιβλίου, «εκρηκτικές καταστάσεις».

Αυτό δεν είναι και τόσο άσχημο ως αναγνωστικό επίτευγμα. Είναι απλώς λάθος ως κριτικό αίτημα. Για τον απλό λόγο ότι δεν μπορούμε να προβάλουμε ως απελπισμένοι εραστές τις ανεκπλήρωτες ανάγκες του διεφθαρμένου ρεαλισμού μας επάνω στο σώμα του αλλότριου κειμένου. Το σώμα αυτό δεν μας ανήκει, το σώμα αυτό είναι πρώτα απ' όλα ο εαυτός του. Μετά, πολύ μετά, στις κατ' ιδίαν και μόνον ονειρώξεις μας, έχουμε το δικαίωμα να το διαβάσουμε ως αποκλειστικά δικό μας και άρα να προβάλουμε επάνω του τις όποιες απαιτήσεις, προσδοκίες κ.λπ. (λαμβάνοντας βέβαια υπόψη το γεγονός ότι και τα κειμενικά σώματα κάποτε αντιστέκονται στις βίαιες παραναγνώσεις ακριβώς όπως και τα ερωτικά μας σώματα στη βία).

Κάτι ανάλογο λογικά υπονοεί και αυτό το «εκρηκτικό» κομμάτι (από το «Ματαιότητα Ι») που ο Β.Χ. ίσως θα πρέπει να διαβάσει με άλλη, λιγότερο οικεία,

«ματιά»:

...αυτός μπορεί να είναι χίλιοι Πικάσο που δρασκελίζουν το El Gato, χίλιοι Απολινέρ, χίλιοι Κουρτ Σβίτερς, χίλιοι τόσοι Μαρσέλ Ντισάν, χίλιοι δύο άγνωστοι και σπουδαίοι Πολ Λαφάργκ και Λόρα μαζί, όμως για την ανθρωπότητα δεν τρέχει τίποτε σπουδαίο· **πρέπει πρώτα να προλάβουν οι επιτήδαιοι μεσίτες της τέχνης να εγγράψουν τον Κο Μπ. στα κατάστιχα της Φήμης κι ύστερα η ανθρωπότητα θα ενδιαφερθεί γι' αυτόν.** Αλλά οι επιτήδαιοι μεσίτες δίνουν αξία στο Έργο λίγο πριν τον θάνατο του κάθε Κου Μπ., είναι ύαινες και όρνεα οι μεσίτες της τέχνης, ζούνε από τα νεκρά κουφάρια του καλλιτέχνη. Κι αν κάποιος καλλιτέχνης έγιναν κάτι εν ζωή να τους υποπτεύεσθε, όσο κι αν σας αρέσουν· αν σας αρέσουν, τότε ακόμα περισσότερο να υποπτεύεσθε: τις συναλλαγές τους με την Εξουσία και τις εκπτώσεις τους στο φιλοθεάμον, αιμοδιψές κοινό του λαϊκού Ιπποδρομίου.